

LỊCH SỬ GIẢN YẾU PHILADELPHIA - CUỐN SÁCH MANG TÍNH BÁCH KHOA THƯ

BÙI THANH DŨNG *

Tóm tắt: *Lịch sử giản yếu Philadelphia* (2017) là cuốn sách được viết bằng tiếng Anh do Giáo sư sử học Roger D. Simon của trường Đại học Lehigh thực hiện. Ông còn là tác giả của cuốn *Quá trình xây dựng thành phố: Nhà ở và dịch vụ ở những vùng lân cận Tân Milwaukee giai đoạn 1880 - 1910* (tái bản 1996) và đồng tác giả trong cuốn *Cuộc sống của những người da đen, Ý và Ba Lan tại thành phố Pittsburgh giai đoạn 1900 - 1960* (xuất bản 1983). Là một trong những cuốn sách góp phần cấu thành nên bộ sách *Lịch sử tiểu bang Pennsylvania, Lịch sử giản yếu Philadelphia* mang đến cho người đọc một cái nhìn tổng quan về lịch sử hình thành và phát triển của Philadelphia, thành phố lớn nhất trong tiểu bang Pennsylvania.

Từ khóa: Bách khoa toàn thư, Philadelphia, Philly, Pennsylvania, Roger D. Simon.

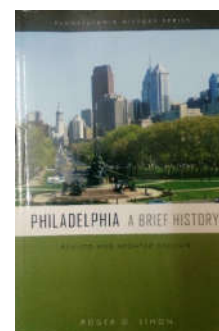
Abstract: *Philadelphia - A Brief History* (2017) was written by Historical Prof. Roger D. Simon of Lehigh University. He is also the author of *The City-Building Process: Housing and Services in New Milwaukee Neighborhoods 1880-1910* (Revised & updated edition - 1996) and the co-author of *Lives of Their Own: Blacks, Italians and Poles in Pittsburgh, 1900-1960* (1983). Being one of the series *Pennsylvania History Series*, the book *Philadelphia - A Brief History* brings to readers comprehensive view of the city foundation and development, the biggest one in Commonwealth of Pennsylvania - Keystone State or Quaker State. Philadelphia is also considered as the cradle of American Nation.

Keywords: Encyclopedia, Philadelphia, Philly, Pennsylvania, Roger D. Simon.

1. Nội dung cuốn sách

1.1. Lời tựa

Người thành lập thành phố Philadelphia, William Penn, đã tạo nên một thành phố xanh, nơi có những ngôi nhà với khu vườn trái cây hương ra những con đường rộng mở và người dân sống hòa thuận với nhau. Thành phố được dẫn dắt và lãnh đạo bởi những người trong Giáo hội Tín hữu, trở nên một thành phố kiểu mẫu. Nhưng Penn đã thiết lập hai động lực song song cùng lúc, vì ông cũng mong muốn làm lợi trên mảnh đất thuộc địa mới này. Sự thịnh vượng và hàng hóa cộng đồng tác động qua lại lẫn nhau không phải tự nhiên mà có, mà một cộng đồng phát triển được xây dựng phải dựa trên những thành phố thịnh vượng. Một cộng đồng phát triển bền vững không chỉ giúp con người kiếm sống, mà thông qua những nỗ lực tự nguyện của những người lãnh đạo, còn

* ThS - Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam; Email: bui.thanhdzung@gmail.com

hướng tới giáo dục lớp trẻ, tạo điều kiện cho thương mại phát triển, bảo vệ sức khỏe cộng đồng, và văn hóa rộng mở phát triển.

Lịch sử Philadelphia là một câu chuyện về những nỗ lực cho sự phát triển kinh tế bền vững đồng thời thỏa mãn những nhu cầu từ cộng đồng. Đó là câu chuyện về những hoàn cảnh tác động hình thành nên những nỗ lực không ngừng và cách duy trì, tồn tại từ hết năm này sang năm khác. Các thành phố khác cũng đã cố giữ cân bằng hai yếu tố trên nhưng Philadelphia là duy nhất, bởi Penn đã đưa ra mục tiêu rất rõ ràng của mình về thiết lập một cộng đồng phát triển trong hòa bình, thịnh vượng, hài hòa lợi ích, và ngày càng trở nên đáng sống hơn.

Hiểu về lịch sử của Philadelphia cũng đòi hỏi chúng ta hiểu rằng không gì là không thể tránh khỏi, không gì là không thể vượt qua. Lịch sử này đã được tạo dựng nên không chỉ bởi những thế lực siêu hình, mà còn bởi từ những quyết định của các cá nhân thực tế khi họ kiểm soát cuộc sống. Cho dù có nhiều ý kiến, quyết định trái chiều từ những tư tưởng cục bộ địa phương sẵn có trước đó gây cản trở nhưng những con người này vẫn biết cách vượt qua các định kiến đó. Điểm mấu chốt là các nhà lãnh đạo có tầm nhìn đã mạnh dạn tiến lên phía trước để phá vỡ những rào cản của quá khứ và xây dựng lên những thể chế mới cải thiện cuộc sống của người dân. Sang đầu thế kỷ 21, có thể nói những gì đã diễn ra cho thấy Philadelphia đã tự tạo nên lịch sử về vang cho riêng mình.

1.2. Nội dung chính

Cuốn sách gồm 5 chương, giới thiệu xuyên suốt các giai đoạn lịch sử từ khi thành lập cho tới hiện nay, giúp người đọc có cái nhìn toàn cảnh, thực tế về sự phát triển địa lý, văn hóa - xã hội, chính trị, công nghiệp, kể cả thời điểm suy giảm kinh tế của thành phố Philadelphia.

Chương 1: Thành lập cộng đồng và xây dựng kinh tế (1682 - 1800):

Kể từ thời điểm thành lập vào năm 1682 cho đến cuối thế kỷ 18, Philadelphia (tên thông tục là “Philly”) và thế giới xung quanh đã thay đổi một cách rõ nét. Trong thập kỷ đầu tiên, nơi đây chỉ là một thị trấn nghèo nàn, xiêu vẹo bên vành đai của một vùng lục địa lớn.

Vào quãng thời gian đầu, từ 1615 tới 1681, những người di dân từ Thụy Điển, Phần Lan, Hà Lan, Anh đã di cư tới nơi đây để sinh sống. Họ đã sinh sống và kết hôn với những người bản địa (được gọi là “Lenape”) một cách hòa thuận, thân ái. “Philadelphia” do William Penn đặt tên, trong tiếng Hy Lạp có nghĩa là “Người yêu quý anh em của mình”. Đó từng là tên của một trung tâm thương mại quan trọng thời kỳ Hy Lạp cổ đại, cũng là nơi có nhà thờ Tin lành rất sớm thờ phụng Thánh John. Do đó, tên này tượng trưng cho ba ý nghĩa: tình anh em; khu cảng thịnh vượng; và Kitô giáo.

Tới năm 1750, Philly là một trong những đô thị rộng lớn bậc nhất dưới đế chế Hoàng gia Anh, có một khu cảng trao đổi hàng hóa từ khắp mọi nơi của vùng vịnh Đại Tây Dương, đồng thời thu hút hàng nghìn cư dân từ Châu Âu tới sinh sống. Đến 1790, với hơn bốn mươi nghìn cư dân, Philly đã trở thành một thành phố thủ đô, nơi diễn ra nhiều giao dịch ngân hàng, và trung tâm sản xuất của một quốc gia mới. Các khu định cư, chức năng kinh tế, thể chế xã hội, và những mối quan hệ xã hội được thiết lập trong những thập kỷ đầu thành lập thành phố đã hình thành một Philadelphia vững bền tiếp nối cho ba trăm năm sau này.

Chương 1, bao gồm một số nội dung như sau:

- Sự thành lập các cơ sở kinh tế và dân sự.
- Tầng lớp xã hội, sắc tộc, và cuộc sống thường nhật trong thị trấn thuộc địa.
- Từ một thành phố cảng trở thành thủ phủ.

Chương 2: Hàng hóa cộng đồng và thành phố sản xuất (1800 - 1865):

Trong nửa đầu thế kỷ 19, dân số của Philadelphia từ 68 nghìn đã lên tới 350 nghìn người, và nhảy vọt tới 566 nghìn người vào năm 1860, tạo thành một thành phố đông dân đứng thứ tư trên thế giới thời điểm đó, sau Luân Đôn, Paris và New York. Nền công nghiệp hóa, sự nhập cư, và thể chế chính trị dân chủ đã thay đổi cách sống và cách làm việc của người dân. Các nhà lãnh đạo chính trị và dân sự của thành phố luôn chủ trương hướng về phía trước, phát triển cơ sở hạ tầng ở khu vực công bền vững đáp ứng nhu cầu dân số đông, các doanh nghiệp và doanh nhân đầu tư vào công nghệ mới thỏa mãn cơ hội việc làm cho hàng nghìn người lao động. Thành phố New York và Boston cũng có sự biến chuyển tương tự như vậy, nhưng cách thức mà đội ngũ lãnh đạo Philly định hướng còn chứa đựng cả những trách nhiệm của một thành phố lớn.

Chương 2, bao gồm một số nội dung:

- Nền công nghiệp hóa và sự phát triển vùng đô thị.
- Sự tập trung dân tại thành phố công nghiệp.
- Chính trị đô thị trong chiến tranh và trong thời bình.

Chương 3: Thành tựu công nghiệp và suy giảm công ích (1865 - 1930):

Năm 1876, kỷ niệm 100 năm khai quốc, Mỹ đã tổ chức một hội chợ mang tầm cỡ quốc tế ngay tại Công viên FairMount của thành phố Philadelphia. Mười triệu người dân khắp cả nước và trên thế giới đã tới tham dự hội chợ, cũng như nhân dịp du lịch tham quan thành phố lớn thứ hai của nước Mỹ thời bấy giờ. Người dân Philly đã vô cùng tự hào khi đăng cai tổ chức và sự thành công sự kiện này. Khách tham quan đã tận mắt chứng kiến một trong những trung tâm sản xuất lớn trên thế giới. Nền kinh tế của thành phố này đã hình

thành nên cấu trúc xã hội lúc đó và khiến dân số tăng chóng mặt, vượt xa thời kỳ trước. Trung tâm thành phố mở rộng, hiện đại và đa dạng hóa với những tòa tháp chọc trời và nhiều tòa nhà chung cư dân sự. Cho dù nền kinh tế giữ vững tốc độ tăng trưởng, mức sống người dân ổn định, nhưng so với các thành phố lớn khác, Philadelphia vẫn bị coi là suy thoái so với tiềm năng vốn có. Trong kỷ nguyên đó, sự thịnh vượng đã làm méo mó phúc lợi xã hội, mà đáng lẽ ra những điều kiện này phải được thực hiện tốt hơn với phát triển của thành phố thời kỳ đó.

Chương 3, bao gồm một số nội dung:

- Thành phố tư và thành phố công.
- Cuộc sống và việc làm trong thời đại công nghiệp.
- Chính trị và văn hóa ở kỷ nguyên máy móc.

Chương 4: Suy giảm kinh tế và rối ren trong cộng đồng (1930 - 1980):

Trong vòng 250 năm từ khi thành lập và phát triển, Philadelphia đã gặt hái nhiều thành công dựa trên những nguồn lực sẵn có, đạt các mục tiêu kinh tế, chính trị, xã hội được đề ra. Tuy nhiên, kể từ sau năm 1930, mọi thứ đã thay đổi. Trong suốt thời kỳ Đại Suy thoái tại Mỹ (từ 1929 đến đầu những năm 1940), nền hành chính, công nghiệp, cơ sở hạ tầng tại Philly đều bị giám sát. Vào những thập niên sau Chiến tranh Thế giới II, nhiều khu vực tại Mỹ đã phát triển thịnh vượng, nhưng với Philly thì không. Nền kinh tế của thành phố và những vùng lân cận bị suy giảm trong khi vùng ngoại ô lại phát triển vượt bậc, và thành phố đánh mất ưu thế của mình trong khu vực. Các nhà lãnh đạo và người dân đã có những bước đi tích cực nhằm ngăn chặn sự suy thoái này, hướng tới làm chủ tình thế trong tương lai, nhưng việc cân bằng các định hướng đó trở nên khó khăn hơn bao giờ hết.

Chương 4 gồm một số nội dung:

- Khủng hoảng trong chiến tranh và trong thời bình, giai đoạn 1930 - 1945.
- Sự “Phục sinh Philly” và “Đổi mới đô thị”.
- Suy thoái công nghiệp hóa và Ngoại ô hóa.
- Giao thoa và xung đột sắc tộc.

Chương 5: Phần đầu hướng tới Thành phố Hậu công nghiệp (1980 - 2016):

Cuối thế kỷ 20 và đầu thế kỷ 21, Philly đã không ngừng nỗ lực cân bằng nền kinh tế trở thành một thành phố hậu công nghiệp. Thành phố không còn nguồn lực đầu tư cho tương lai; khó duy trì cơ sở hạ tầng hay cung ứng những dịch vụ cơ bản. Việc đạt tới một cộng đồng thịnh vượng yêu cầu cần phải có nền kinh tế phát triển, đồng thời tình trạng căng thẳng giữa đầu tư vào phúc lợi xã hội với đầu tư tăng trưởng kinh tế chỉ ở mức tối thiểu nhất. Các chính trị gia, nhà kinh doanh, nhà lãnh đạo dân sự và người dân đã cùng nhau từng bước giữ cho thành phố với sự cạnh tranh lành mạnh nhất có thể trong môi trường kinh tế mới, cùng với đó là cùng nhau cải thiện chất lượng cuộc sống. Những thử thách cam go vẫn luôn ở phía trước, và hơn bao giờ hết, số phận của thành phố luôn trong tình trạng ngoài tầm kiểm soát.

Chương 5 gồm một số nội dung:

- Nền chính trị suy thoái và sự tái tạo Thành phố trung tâm.
- Những con người Philly kiểu mới.
- Bùng nổ và suy thoái.

1.3. Phụ lục và sách dẫn

Tài liệu tham khảo được chia theo từng chương, với tổng số 211 nguồn tài liệu tham khảo từ mọi tiểu bang, thành phố khác nhau trên lãnh thổ nước Mỹ.

- Chương 1: với 26 nguồn tài liệu.
- Chương 2: với 43 nguồn tài liệu.

- Chương 3: với 43 nguồn tài liệu.

- Chương 4: với 57 nguồn tài liệu.

- Chương 5: với 42 nguồn tài liệu.

Index cuối sách chứa đựng khoảng 300 đầu mục từ tham khảo trong những bài viết trong cuốn sách, với nội dung và ý nghĩa đặc trưng cho thành phố Philly (ví dụ: Phong trào bãi nô; Cách mạng Mỹ; Benjamin Franklin; Công viên FairMount Park). Cách trình bày sách dẫn này tương đồng với Index trong bộ *Bách khoa toàn thư Britannica*.

2. Cấu trúc cuốn sách

2.1. Phần mở đầu - dẫn luận

Phần này được coi là giới thiệu chung về cuốn sách, dẫn nhập tới khán giả có khái niệm chung và cái nhìn khái quát để hướng tới phần nội dung được trình bày sau đó.

- Thông tin Nhà xuất bản.
- Mục lục.
- Lời cảm ơn của Ban biên tập.
- Dẫn luận về nội dung cuốn sách.
- Kênh hình - Bản đồ thành phố.

2.2. Phần nội dung chính

Nội dung được sắp xếp và viết theo dòng thời gian lịch sử, giúp người đọc hiểu được rõ nét và chân thực nhất về tiến trình hình thành và phát triển của thành phố Philly.

- Chương 1: Thành lập cộng đồng và xây dựng kinh tế (1682 - 1800).
- Chương 2: Hàng hóa cộng đồng và thành phố sản xuất (1800 - 1865).
- Chương 3: Thành tựu công nghiệp và suy giảm công ích (1865 - 1930).
- Chương 4: Suy giảm kinh tế và rối ren trong cộng đồng (1930 - 1980).
- Chương 5: Phần đầu hướng tới Thành phố Hậu công nghiệp (1980 - 2016).

Trong mỗi chương lại có từng bài viết tương đương với những mục từ dài, nêu rõ những đặc trưng trong từng giai đoạn lịch sử.

2.3. Phần phụ lục - tham khảo

Phần này bổ sung thêm kiến thức cho độc giả về những thông tin hỗ trợ trong quá trình tra cứu tri thức.

- Bảng thống kê mật độ dân số qua các năm, trong từng giai đoạn.

- Danh sách tài liệu tham khảo theo từng chương.

- Sách dẫn cho một số mục từ loại khái niệm, địa danh, nhân danh, trào lưu.

3. Kết luận

Sau khi đọc hết cuốn sách, có thể thấy tác giả đã trình bày và biên soạn đầy đủ, công phu về khởi nguồn thành lập thành phố Philadelphia ra sao, quá trình hình thành và phát triển như thế nào, những diễn biến kinh tế, chính trị, xã hội điển hình của thành phố. Đồng thời, cuốn sách cũng bao gồm nhiều hình ảnh minh họa, bổ sung và làm giàu thêm tri thức cho người đọc.

Về mô hình viết sách, mỗi chương lại chứa đựng những bài viết cụ thể, chi tiết theo dòng thời gian. Mỗi bài viết này, có thể nói, tương đương với một mục từ dài trong một bộ bách khoa thư, chứa đựng đầy đủ nội dung cần trình bày, bao gồm cả kênh hình để làm nổi bật

những ý chính theo ý đồ biên soạn của tác giả.

Tài liệu tham khảo cũng là điều đáng nói. Với hơn 200 đầu sách tham khảo từ các viện, trung tâm nghiên cứu, trường đại học và những đầu báo, tạp chí uy tín của Mỹ, có thể thấy cuốn sách đã được đầu tư nghiêm túc, mang tính học thuật cao, với những nguồn thông tin chính thống, đáng tin cậy.

Cuối sách là những tư liệu dạng sách dẫn để tra cứu thông tin theo dạng mục từ hết sức thuận lợi, với các loại mục từ khác nhau. Đây chính là những nội dung, đặc điểm nổi bật, đặc trưng của thành phố Philadelphia trong quá trình hình thành và phát triển.

Tóm lại, *Lịch sử giản yếu Philadelphia* là một cuốn sách mang tính bách khoa thư. Nó có tác dụng hỗ trợ rất nhiều cho những độc giả muốn tìm hiểu về thành phố Philly nói riêng, về tiểu bang Pennsylvania và nước Mỹ nói chung. Hơn thế nữa, nếu nhóm học giả nào có mục đích muốn biên soạn một bộ Bách khoa thư địa phương Philadelphia, thì cuốn sách này sẽ là một trong những nguồn tài liệu hết sức bổ ích, thiết yếu và đáng tin cậy.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1] Richter Daniel K., *Native American's Pennsylvania*, Nxb. Đại học Pennsylvania, Mỹ, 2005.

[2] Simon Roder D., *Philadelphia - A Brief History*, Nxb. Đại học Temple, Mỹ, 2017.